

ĀRAIŠU KOPIENAS STRATĒGIJA

[2015.-2020.]

Agnese Ramata
Inese Graudina- Zalaka

|

1. Neliels izraksts iz Āraišu vēstures

Āraišu kopiena ir vieta ar senām un dziļām tradīcijām. Tā atrodas Amatas novada Drabešu pagastā. Āraiši ir vieta ar bagātām kultūrvēstures tradīcijām – dzimtu saknēm, kultūrvēstures objektiem – Āraišu baznīcu, Āraišu arheoloģisko muzejparku, Drabešu muižu, Vējdzirnavām u.c.. Neatņemama Āraišu sastāvdaļa ir skola un skolu vēsture. Āraišu kultūrainavu veidojuši trīs galvenie faktori – daba, cilvēks un laiks. Āraišu vārds jau vēstures līkločos skanējis cauri gadsimtiem. Āraiši atrodas pie Vidzemes augstienes ziemeļrietumu malas. Reljefs veidojies 14-13 tūkstošus gadus atpakaļ vēlajā leduslaikmetā. Ainavas centrā un vienojošais elements ir Āraišu ezers. Pirmie iedzīvotāji šajā apkārtnē varēja būt jau agrajā akmens laikmetā, lai gan akmens laikmeta dzīvesvietas un apbedījumi nav atrasti. Par to, ka agro metālu laikmetā (1500.g.-1.g.pr.Kr.) šajā apkārtnē dzīvojuši iedzīvotāji liecina vairāki Āraišu arheoloģiskie pieminekļi. Tālāk jau seko intensīvāka apdzīvotība. Agrajā dzelzs laikmetā (1.-400.g) bijušas apdzīvotas atklātās lauku apmetnes pie Virgabaļu un bijušajām Uplantu mājām. Sākot ar vēlo dzelzs laikmetu Āraišu ezera apkārtnē tiek intensīvi apdzīvota līdz pat mūsdienām. Sākot ar 6.gs. teritorijā no dienvidaustrumiem ienāk senie latgaļi, kas drīz vien saplūst ar zemgaļiem un somu cilšu pārstāvjiem un kļūst par pamatu vēlākajiem vidzemniekiem. Āraiši ir vieta ar daudzām viensētām. 20.gs. vidū tiek izveidota Drabešu internātskola. Sākot ar 60. gadu tiek attīstīta Āraišu arheoloģiskā muzejparka ideja, deviņdesmito gadu sākumā izveido Āraišu ezerpils rekonstrukciju.

10 vietas, kuras vērts redzēt Āraišu kopienā

Āraišu arheoloģiskais muzejparks

Vieta, kur saplūst dažādu gadsimtu vēstures liecības – 9.-10.gs. ezerpils seno latgaļu dzīvesvieta, 14.-17.gs. viduslaiku pilsdrupas un Meitu sala ar akmens un bronzas laikmeta ideālrekonstrukcijām.

Āraišu vējdzirnavas

Vējdzirnavas celtas kā Drabešu muižas dzirnavas 19.gs. vidū. Šim ir grozāma „galva”, kas darbojušās līdz I pasaules karam, atjaunotas 1984.gadā. Reizi gadā tiek rīkotas Maizes dienas.

Zviedru priede

17 m augstais koks, apkārtmērs 3.07 m, savu nosaukumu guvis pateicoties Zviedrijas karalim. Nostāsti vēsta, ka 1701.gada 28.jūnijā Kārlis XII garām braucot, a ceļam no Cēsīm uz Nītauri, apstājies, apsēdies uz liela akmens u rakstījis vēstli māsai uz Zviedriju.

Āraišu baznīca

Pēc nostāstiem pirmā Āraišu baznīcas būve bez torņa celta ap 1225.gadu kā Cēsu novada lauku draudzes baznīca, ko izpostīja 17.gs. 1672.gada draudze lūdza atļauju atjaunot baznīcu. Kopš 20.gs sākuma baznīcu apsaimnieku Latvijas Ev. Luteriskā baznīca.

Drabešu muiža

Muizas komplekss veidots 19.gs I ceturksnī. Klasicisma stilā celtā kungu māja ir spožākā muižas celtne.

Drabešu internātskola

Skolu vēsturei Āraišos ir liela nozīme, kas ilgst jau vairāk kā 100 gadus. Internātskola ir izglītības tradīciju turpinātāja. Drabešu internātskolas teritorijā atrodas I.Ziedoņa stādītā ozolu birzs, A. Čaka piemiņas akmens, brīvības

Vidzemes augstienes mala

Burvīga ainava, skatu vieta, kur iespējams redzēt ainavas veidošanās procesus vairāk kā 14000 gadus atpakaļ.

Drabešu muižas Amatu māja

Amatu mājā iespējams iepazīt tradicionālos latviešu amatus, saimnieciskās prasmes, rokdarbus, svētku svinēšanas ierašas.

Karātavu kalns

Karātavkalns ir 169 m augsts un tālu redzams no dažādām vietām Āraišos. Vācu ordeņa, poļu, zviedru un krievu laikos cilvēki šeit tika nobendēti gan ar pakāršanu, gan saraušanu uz rata, sadezināšanu sarta un nosīšanu pie kāķa.

Zipari

Lauku sēta „Zipari” ir sena dzīvesvieta ar vairāk kā 150 gadu senu vēsturi. Saimnieki darījuš visu, lai saglabātu dabīslu lauku sētas ainavu.

2. Āraišu kopienas mērķi

- ✓ Cilvēka dzīves labsajūtas un piederība vietai veicināšana;
- ✓ Teritorijas definēšana; (teritoriālā kopiena)
- ✓ Āraišu identitātes veidošana, nostiprināšana un popularizēšana.
- ✓

3. Āraišu kopienas ĪSTERMIŅA mērķi

- ✓ Regulāras tikšanās ar vietējiem iedzīvotājiem;
- ✓ Pasākumi reizi ceturksnī;
- ✓ Dažādu datu, interešu, vēlmju izpēte;
- ✓ Īstermiņa projektu ieviešana;
- ✓ Pasākumu organizēšana (kultūras un sporta)

4. Āraišu kopienas ilgtermiņa mērķi

- ✓ Veicināt un attīstīt Āraišu un apkārtnes iedzīvotāju, skolēnu un viesu kultūrizglītības procesus;
- ✓ Stiprināt Āraišu identitāti un atpazīstamību;
- ✓ Pilnveidot un paplašināt tūrisma attīstību Āraišu apkārtņē;
- ✓ Piesaistīt dažādus finanšu līdzekļus teritorijas attīstībai – muzejam, skolai, baznīcai un apkārtnē.

5. Āraišu kopienā paveiktais projekta laikā

Ar šī projekta uzsākšanu var teikt, ka sākās arī Āraišu biedrības darbība, pirmās aktivitātes un pirmie pasākumi. Gada laikā ir uzrakstīti vairāk kā 10 projekti, no kuriem apstiprināti ir:

- 1) **Rimti rita saules riti** (Vidzemes plānošanas reģiona projektu konkurss, finansējums 1400.00 EUR) – 4 pasākumu cikls no jūnija līdz novembrim dažādās Āraišu vietās – Āraišu arheoloģiskajā muzejparkā, Ārašu vējdzirnavās, Drabešu muižas parkā un lauku sētā “Zīpari”.
- 2) **Vidzemes folkloras kopas Āraišos** (Valsts kultūrkapitāla fonds, 2000.00 EUR). Visas vasaras garumā Āraišu arheoloģiskajā muzejparkā svētdienās norisinājās dažādu folkloras kopu koncerti. Tika izdziedātas dziesmas, iets rotaļās un izdejoti danči.
- 3) **Inventāra iegāde ūdenstūrisma veicināšanai Āraišu ezera apkārtņē**. (LAD, finansējums 3412,20 EUR).

Pasākumi:

1) Iedzīvotāju tikšanās "Atveram sirdis Āraišiem"

Projekta laikā tika apgūtas arī dažas metodes, kā strādāt un kā uzrunāt vietējos iedzīvotājus. Viena no tām - "klauvējiens pie durvīm" tika izmantots veidojot pirmo Āraišu biedrības un Āraišu kopienas pasākumu. Pasākuma ielūgumi tika aizvesti līdz katras mājas sliekšnim. Pasākuma organizēšanā, vadīšana iesaistījās Āraišu biedrības pārstāvji. Koncertam tika piesaistīti vietējie jaunieši. Pasākumā ieradās vairāk kā 42 Āraišu apkārtnes iedzīvotāji un cilvēki, kuriem ir tuvi Āraiši. Vietējie jaunieši sniedza burvīgu koncertu. Tālāk notika vietējo iepazīstināšana ar Āraišu biedrību un tad sekoja īpašās Āraišu kartes izveide – uz auduma izveidotajās lielajās aprisēs, tika piesprausta zīmīte no tām mājām, vietām, no kurienes cilvēki bija ieradušies. Pēc tam notika garas neformālās sarunas līdz pat sešiem vakarā. Vakara gaitā kaimiņš iepazīnās ar kaimiņu, tika spriests par iespējamajiem nākotnes plāniem, pasākumiem un kopīgām aktivitātēm.

2) Lieldienas

Bezmaksas pasākums Āraišu kopienas iedzīvotājiem un ikvienam interesentam, kas notika Āraišu arheoloģiskā muzejparka. Kopumā pasākumu apmeklēja ap 80 interesentu.

3) Āraišu forums 17.-18. aprīlis

17-18. aprīlī Amatas novada pašvaldībā notika publiskā diskusija “Āraišu forums”

17. aprīlī notika spraigu diskusiju par to kā attīstīt “Āraišu arheoloģisko muzejparku” nākotnē, par iespējamiem attīstības scenārijiem un sadarbības modeļiem. 18.aprīlī viss bija veltīts iedzīvotāju aktivitātēm un diskusijām.

“Āraišu foruma” programma:

Piektdiena, 17.04.15. Āraiši viesiem

Darba kārtībā: Āraišu arheoloģijas muzejparka nākotne

09:00-09:30 Reģistrācija. Rīta kafija/tēja

09:30-09:40 Uzruna. Elita Eglīte, Amatas novada domes priekšsēdētāja

09:40-10:10 „Āraišu arheoloģijas muzejparka pirmsākumi”, Zigrīda Apala, “Āraišu ezerpils fonds”

10:10-11:30 „Āraišu arheoloģijas muzejparks šodien. Latvijas Vēstures muzeja iespējas”, Agnese Ramata, Āraišu arheoloģiskā muzejparka vadītāja

11:30-11:40 Kafijas pauze

11:40-12:00 „Muzeja iespējamie formāti un sadarbības veidi”, Jānis Garjāns, Kultūras ministrija, Muzeju nodaļas vadītājs

12:00-12:20 „Āraišu ezerpils zinātniskā nozīme”, Guntis Zemītis, Latvijas Vēstures institūta vadītājs

12:20-12:45 „Āraišu kultūrvēsturiskā nozīme Latvijas un Eiropas kontekstā”, Sandra Zirne un Jānis Asaris, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija

12:45-13:30 Pusdienas

13:30-13:50 „Āraišu arheoloģiskā muzejparka un apkārtnes tūrisma attīstības vīzija”, Andris Klepers, “Vidzemes augstskolas” docents

13:50-14:05 „Pasaules piemēri līdzīgu muzeju uzturēšanā”, Artis Āboltiņš, vēstures rekonstrukcijas biedrība „Senzeme”

14:05-14:15 “Muzeji un īpašumtiesības. Lauku muzeju menedžmenta modeļi – 3 ārzemju piemēri”, Jonas Buchel, “Urbānais institūts”

14:15-16:00 Diskusijas. Kafija

- muzeju modernizēšanas paņēmieni
- muzejs: vieta zinātnei un atpūtai
- sociālie mediji & mobilā aplikācija
- mūsdienīgs muzejs, tā nozīme tūrismā
- vai jābūt akreditētam muzejam
- muzejs apkārtnes kontekstā

- muzeja attīstības vīzija
- citi diskusijas jautājumi
(Una Sedleniece, muzeoloģe, Sandra Zirne, VAKPI Vēstures un arheoloģijas nod., Aija Melluma, kultūrvēsturiskās ainavas speciāliste, Jonas Buchel, Urbānais institūts, Anda Vilka, bijusi Āraišu arheoloģiskā muzeja vadītāja, tūrisma un kultūrvēstures speciālisti u.c.)
16:00 Diskusijas noslēgums
16:15 -18:00 Ekskursija uz Āraišu muzejparku caur Āraišu svarīgākajiem tūrisma objektiem („Ausmas” - Drabešu muiža – Vējdzirnavas – baznīca – Āraišu areoloģiskais muzejparks - „Ausmas”). Autobuss no „Ausmām”.

Sestdiena, 18.04.2014. Āraiši iedzīvotājiem

Darba kārtība: Āraiši vietējiem iedzīvotājiem – ezers, kultūrvēsturiskie objekti, tūrisma attīstības virzieni (darba vietu iespējamība), baznīca, sabiedriskā dzīve un citi iedzīvotāju ierosinātie jautājumi

Moderēs: Armands Zalaks

10:00-10:15 Rīta kafija un diskusijas (jautājumu iesniegšana)

10:15-10:30 Uzruna. Elita Eglīte, Amatas novada domes priekšsēdētāja

10:30-10:45 „Āraišu kopienas stāsti un kartes veidošana”, Elīna Kalniņa, Āraišu kopienas kartes radītāja

10:45-11:00 „Āraišu baznīca – viens no vietējās kopienas būtiskiem elementiem.

Jaunumi.” Ainis Ozoliņš, mācītājs

Diskusija. Atbildes uz interneta foruma un citiem jautājumiem.

11:30- 11:45 Bioloģiskā daudzveidība un vērtības Āraišu apkārtnē”, Ilze Čakare, Dabas aizsardzības pārvalde, vides aizsardzības eksperte

11:45-12:00 „Āraiši atpūtai un sportam”, Ēriks Bauers, Amatas novada domes sporta koordinators

12:00-12:20 „Āraišu tūrisma attīstības vīzija”, Eva Staltmane, Amatas novada tūrisma un sabiedrisko attiecību nodaļas vadītāja

12:20 – 12:35 „Amatu mājas” darbība un iespējas”, Inese Roze, „Amatu mājas” vadītāja

12:35- 12:50 Āraišu biedrība – darbība, mērķi. Iedzīvotāju aptaujas apkopojums”, Āraišu biedrības pārstāvji

12:50-13:30 Diskusijas

13:30 – 14:00 Pusdienas

14:00 –16:00 Ekskursija pa Āraišiem - iepazīšanās ar Amatu māju Drabešu muižā, Āraišu vējdzirnavas, Āraišu arheoloģiskā muzejparka teritorija.

4) Talkas

Aprīļa mēnešos tika organizētas 2 talkas Āraišu apkārtnē – muzejparka teritorijā, kurā piedalījās Drabešu internātpamatskolas skolēni un Drabešu muižas ābeļdārzā, kurā piedalījās vietējie iedzīvotāji.

5) Zāļu diena

Jau sesto gadu vasaras viducī laiks posties uz Amatas novada pļavām. Aicinām visus mācīties un kaut ko jaunu uzzināt gribošos, kuri ikdienā uzturā un veselības uzlabošanai lieto vai vēlas lietot zāļu tējas un savvaļas augus. Seminārā būs iespēja noskaidrot mītus un patiesību par augu spēku Saulgriežu laikā, pazīt augus pļavā un zāļu buntītē, pīt vainagus un izgatavot pirtsslotas, kā arī dalīties ar pieredzi un dzimtā mantotajām zināšanām.

Programmā bija:

- 09.00 – 19.00** Āraišu Ezerpils atvērta apmeklētājiem.
- 10.00 – 19.00** Ārstniecības augu brīvdabas ekspozīcija
- 11.00 – 17.00** Zaļais tirgus
- 11.00 – 17.00** Radošās darbnīcas. Vainagu pīšana, pirtsslotu darināšana.
- 13.00; 14.00** Lekcija – demonstrējums „No dažādiem kokiem un augiem sieto pirtsslotu pielietojums pirtī un to dziednieciskais spēks” - Daiga Liepa, pirtniece, pirtsslotu meistare
- 11.00 – 11.15** Ārstniecības un ēdamo augu semināra atklāšana.
- Uzrunas, informācija par dienas norisi (rīkotāji)
- 11.15 – 12.15** „Ārstniecības augi Jūsu veselībai” - Artūrs Tereško, fitoterapeits
- 12.15 – 13.00** „Retie augi zālājos” - Ilze Čakare, botāniķe
- 13.00 – 13.15** Tējas pauze. Zāļu sievas tēja no lielā katla
- 13.15 – 14.00** „Citādi latviskās tējas” - Sandra Iubule, zāļu sieva
- 14.00 – 14.45** Pusdienu pauze un konsultācijas pie lektoriem
- 14.45** Pārgājiens pa Āraišu apkārtni ārstniecības augu iepazīšanā ar zāļu sievu Līgu Eglīti. Pārgājiena dalībniekiem pulcēties pie semināra telts.

Semināra dalībniekiem Āraišu arheoloģiskā muzejparka apmeklējums bez maksas.

Pasākumu rīkoja: Āraišu biedrība, atbalsta Kultūrkapitāla fonds, Amatas novada dome.

6) Maizes diena

19.jūlijā jau 13.reizi Amatas novada Āraišu vējdzirnavās no plkst. 12.00 – 16.00 svinēja Maizes dienu, godināsim cepējus un senās tradīcijas turpinātājus.

Pasākuma rīkotāji - Āraišu vējdzirnavu māju saime, biedrība „Anno 1852” un etnogrāfe Indra Čekstere, lielus un mazus ciemiņus aicinās ceļojumā pa Kukulīša taku, iepazīstinot ar maizes cepšanas un citām gudrībām. Kā ik gadu, tiks sumināti seno saimnieku un saimnieču vārdu īpašnieki – Jēkabi un Annas. Maizes dienā būs gan Annas pankūku, gan Jēkaba maizes cepšana, degustācija un Kukuļtirdziņš ar maizes cepēju, siera sējēju, bitenieku, zāļu tēju vācēju un amatnieku darinājumiem.

Svētkus atbalsta Amatas novada dome, Āraišu biedrība, Kultūrkapitāla fonds, Vidzemes plānošanas reģions, Dabas aizsardzības pārvalde un brīvprātīgie, kuri atsaucīgi piedalās jau vairākus gadus.

Maizes dienā viesi varēs izstaigāt visus Vējdzirnavu stāvus, aplūkot restaurēto iekārtu. Vējdzirnavas celtas Drabešu muižas vajadzībām apmēram 19.gadsimta vidū. Rekonstrukcijas laikā ēkas sienā atrasts akmens ar uzrakstu ANNO 1852. Būve ir holandiešu tipa vējdzirnavas, kādas Latvijas teritorijā zināmas kopš 14.gadsimta. Šīm vējdzirnavām ir grozāma „galva”, ko dēvē par cepuri. Ar speciāla mehānisma palīdzību, stāvot dzirnavu pakājē, dzirnavu galvu pagrieza pret vēju. Te mala miltus rupjmaizei un lopbarībai, gatavoja putraimus. Vējdzirnavas darbojušās līdz I Pasaules karam, atjaunotas tikai 1982. - 1984.gadā.

Zemkopju kalendārā Jēkaba jeb Saimnieku vai Maizes diena bija svarīga, jo iezīmēja viena darba posma beigas un nākamā sākumu: siena pļauja bija pabeigta, un sākta rudzu un miežu pļaušana. Senāk, pēc „vecā kalendāra” Jēkaba dienu svinēja 12 dienas vēlāk, kad labība bija daudz gatavāka. Katrs centās pirmais iesēt, nopļaut, izkult un samalt, lai savai saimei un kaimiņiem Jēkaba dienā celtu galdā jauno maizi un karašas. Maizes ēšana bija svinīgs rituāls, to darīja klusējot.

7) Miķeldiena

27.09. plkst. 14:00 Drabešu muižas parkā un Drabešu muižā tika svinēti Miķeļi.

Miķeļi ir latviešu gada auglīgās daļas aizvadīšanas svētki – ražas svētki. Āraišos tika aizvadītas Miķeļdienas svinības Drabešu muižā un Drabešu muižas parkā. Pasākuma ietvaros notika pagrabu krājumu maiņas punkts un dalīšanās pieredzē par dažādām gatavošanas receptēm un procesiem. Tika noteikta Āraišu 2015 sāļā un saldā zapte. Pasākuma ietvaros vārīja lielo Miķeļdienas zupa, notika dažādas lielas un mazas radošās darbnīcas. Visas pēcpusdienas garumā rotaļas un dančus izveda Amatas novada folkloras kopa Ore. Pasākuma ietvaros tiks atklāta jaunā rokdarbu un amatu nodarbību sezona Drabešu muižas amatu mājā. Kopumā pasākumu apmeklēja ap 70 interesentu.

Āraišu stratēģija 2015.-2020.gadam

NR	Stratēģiskais mērķis	Laika periods	Līdziesaistes organizācijas	Piezīmes
1	Āraišu biedrības logo izstrāde	2015./2016.gads	Āraišu biedrība	Koncepcijas izstrāde. Piesaistīts mākslinieks
2	Āraišu biedrības kapacitātes celšana	Nepārtraukts process	Āraišu biedrība	Ideju vētru regulāras tikšanās; Regulāri pasākumi; Finanšu piesaiste; Informācijas telpas izveide (info stabi, sociālie tīkli, mājaslapa u.c.)
3	Iedzīvotāju pašpietiekamības attīstīšana	Sākot no 2016.gada	Āraišu biedrība	Apmācības, meistarklases, sociālās uzņēmējdarbības vides radīšana
4	Āraišu ezera un tā apkārtnes kā īpašas kultūrtelpas izveide	Sākot no 2016.gada	Āraišu biedrība Pašvaldība Festivālu, pasākumu organizētāji u.c.	Mākslas plenērs, koncerti, mākslas performances
5	Jaunu kultūrtelpu radīšana	Sākot no 2016.gada	Āraišu biedrība Pašvaldība Festivālu, pasākumu organizētāji, iedzīvotāji u.c.	Ziedoņa birzs - dzejas dienas, veco ēku, šķūnišu izmantošana, Āraišu foto, lietu, stāstu izstāde mākslai, mūzikai, radošajām darbnīcām
6	Āraišu sporta pasākumu atjaunošana	Sākot no 2017.gada	Āraišu biedrība Pašvaldība Sporta organizācijas Sporta klubi	Slēpojums Āraiši – Cēsis (pirms 100 gadiem tāds bijis) Skrējieni, sporta pasākumi ģimenēm
7	Āraišu infrastruktūras radīšana	Sākot no 2016.	Āraišu biedrība Projekti Iedzīvotāji	Info stendi, Objektu stendi vecajā drukā Īpašās pieturas
8	Publiskā Āraišu dārza izveide	Līdz 2020.	Āraišu biedrība Projekti Iedzīvotāji	ainavu arhitekta, īpaša zīme, ar konkrētu mērķi

9	Āraišu publiskās infrastruktūras sakārtošana	Nepārtraukts process	Pašvaldība ES finansējums Apskates objekti Āraišu biedrība	Šoseja, objektu sakārtošana mūsdienīgām prasībām, Velo, gājēju taku izveide, rotaļlaukumu izveide, peldvietu izveide
10	Īpašo Āraišu produktu izveide	Līdz 2020.gadam	Āraišu apkārtnes uzņēmēji Āraišu biedrība	Īpašie Āraišu produkti - Āraišu medus, Āraišu cepumi, Āraišu sierus, Āraišu maize utml.
11	Regulārs monitorings	Sākot no 2015.	Āraišu biedrība Studenti Pašvaldība	Iedzīvotāju vēlmju, vajadzību, resursu izpēte. Tūristu izpēte
12	Āraišu dabas, kultūrvēstures, kultūrainavas saglabāšana	Sākot no 2015.	Āraišu biedrība Iedzīvotāji Pašvaldība Apskates objekti	